

Sak MKR 15/05 (Samarbeid i Norden)

Referat fra møte for ledende biskoper i de nordiske folkekirker

Oslo, 26. april 2005

Sted: Kirkens hus, Rådhusgaten 1, Oslo.

Deltakere: Erkebiskop K. G. Hammar, biskop Kjeld Holm (for biskop Erik Norman Svendsen), erkebiskop Jukka Paarma, biskop Karl Sigurbjörnsson, biskop Finn Wagle.

Dessuten deltok fra Den norske kirke generalsekretær i Mellomkirkelig råd Olav Fykse Tveit og generalsekretær i Bispemøtet Knut Erling Johansen. Sistnevnte førte referat.

Biskop Finn Wagle åpnet møtet og ledet morgenbønnen i kapellet.

En rekke temaer ble satt på dagsordenen for gjensidig informasjon og drøfting, men tiden gav bare rom for følgende emner:

1. Stat og kirke
2. Ordning for valg av biskop
3. Økumeniske spørsmål
4. Asyl- og innvandringspolitikk
5. Kirken og miljøet
6. Samlivsspørsmål
7. Neste møte

1. Stat og kirke

I Norge har saken vært debattert siden 1840-årene. Et offentlig utvalg foreslo på 1970-tallet å oppløse båndene mellom kirke og stat. Forslaget møtte massiv motstand, særlig fra menighetsråd og kommunestyre. Et kirkelig oppnevnt utvalg anbefalte i 2002 at DNKs relasjoner til staten bør endres, begrunnet i prinsippet om likebehandling av tros- og livssynssamfunnene. Et regjeringsoppnevnt utvalg (Gjønnes-utvalget) leverer sin innstilling ved utgangen av 2005. Utvalget utreder (formodentlig) tre ulike modeller: a) videreføring av statskirkemodellen; b) en avvikling av Den norske kirkes grunnlovsbestemte særstilling, men fortsatt en egen statlig lov om Den norske kirke; c) full likestilling av Den norske kirke med andre tros- og livssynssamfunn. De fleste politiske partier, med unntak av Arbeiderpartiet og Senterpartiet, har programfestet en eller annen form for avvikling av statskirkeordningen.

Nyordningen av forholdet mellom stat og kirke i Sverige hadde en lang modningstid. Et flertall i Riksdagen var for avvikling av statskirkeordningen allerede på 70-tallet. På 80-tallet var anslagsvis halvparten av "kirkefolket" for avvikling. På 90-tallet innså "alle" behovet for endrede relasjoner. Den svenske kirke hadde lenge hatt en separat kirkelig økonomi, og dette forklarer mye av hvorfor nyordningen gikk så smertefritt. Etter fem år er det "ingen" som beklager seg over nyordningen. Fristillingen av Den svenske kirke har ført til en vitalisering av hele det sivile samfunn i Sverige. Kirken er i dag kanskje den viktigste aktør innenfor det sivile samfunn. Kirken har fått økt politisk frimodighet. Til tross for ca. 5 % nedgang i medlemstall og

ditto svakere økonomi står Den svenske kirke i dag sterkere samfunnsmessig og kulturelt enn før år 2000.

I *Danmark* er en ny debatt om forholdet stat-kirke oppstått, dels pga. det multietniske samfunn, dels pga. regjeringens kirkepolitikk i de senere år, som er sterkt influert av Dansk folkepartis syn på folkekirken. Regjeringens håndtering av kirkesaker har ført til en rekke konflikter mellom kirkeministeriet og biskopene. Også strukturendringer på kommune- og amtsnivå kan gjøre det aktuelt med endringer i forholdet stat-kirke. Det diskuteres å nedsette en kommisjon for å utrede stat-kirke-spørsmålene.

Island fikk ny kirkelov i 1998. Den islandske kirke er ifølge denne et fritt og selvstendig kirkesamfunn, men med særlige plikter. Ministeriet har overført en rekke oppgaver og ansvarsområder til Kirkerådet og biskopen. Kirkelige utnevninger bekreftes av kirkeministeren.

Nær samtlige av de tidligere administrative forbindelser mellom kirke og stat i *Finland* er nå avskaffet. Staten gir ikke lenger økonomisk støtte til domkapitlene eller til avlønning av biskopene. Presidentens rett til å utnevne biskop blant de tre som har fått flest stemmer etter valg i stiftet, er avskaffet. Kirkens økonomi er basert på beskatning av kirkemedlemmene, som administreres av staten. I det praktiske liv er det dog fortsatt mange kontaktpunkter mellom stat og kirke. Finland fikk ny lov om religionsfrihet i 2003, som avløser loven fra 1923. Den nye loven stadfester en positiv rett til fri religionsutøvelse, både for grupper og personer. Religionsundervisningen i skolen er ikke lenger konfesjonell. Alle barn har rett til å bli undervist i sin egen religion. 83,7 % av folket er medlemmer av Den evangelisk-lutherske kirke i Finland.

2. Ordning for valg av biskop

Den norske kirkes biskoper utnevnes fortsatt av Kongen i såkalt "kirkelig statsråd". Forut for utnevnelsen skjer en prosess hvor bispedømmerådet nominerer kandidater, mens bispedømmets menighetsråd og vigslede tilsatte, samt alle landets proster og teologiske professorer, avgir stemme. På bakgrunn av avstemningen rangerer Kirkerådet og biskopene de tre kandidater disse finner best skikket for embetet. Etter forslag fra Kirkemøtet fastsatte departementet i 2004 en *prøveordning* for den rådgivende prosess. Prøveordningen skiller seg fra den tidligere ordning på følgende punkter: Forut for bispedømmerådets nominasjon skal lokalmenighetene fremme forslag til kandidater. De stemmeberettigede har nå bare anledning til å stemme på kandidater som er nominert, med unntak av biskoper i embete. Bispedømmerådet, i tillegg til Kirkerådet og biskopene, avgir begrunnet uttalelse. Tidligere var det bare biskopene som gjorde dette. Departementet (statsråden) innstiller overfor Kongen de tre som har fått flest stemmer i avstemningen. Det må kunne sies at erfaringene fra Oslo-valget alt i alt ikke var gode. Prøveordningen viste seg å ha flere svakheter, og den ble forvaltet noe uheldig av enkelte involverte instanser. Departementet har bestemt at prøveordningen, med enkelte justeringer/avklaringer, skal legges til grunn også ved de to neste bispevalg, for deretter å evalueres. Det neste bispevalg vil bli i Borg, og prosessen er allerede startet.

I forbindelse med nyordningen av *Den svenske kirke* i 2000 ble det diskutert en modell med såkalt "presentasjonsvalg", hvor et helhetskirkelig organ utnevner biskopen på grunnlag av valg i stiftet. Men konklusjonen ble at med unntak av erkebiskop velges biskopene nå ved et rent stiftsvalg. Etter et nominasjonsvalg går de som har fått minimum 5 % av stemmene, videre til ett eller flere valg, hvor den som får minimum 50 % av stemmene, har vunnet. De som har stemmerett, er prestene i stiftet samt et tilsvarende antall elektorer blant menighetsråds-medlemmene. Erfaringene med ordningen er ikke bare gode. Ingen kvinne er blitt valgt siden

2000. De gode prostene blir nå biskoper. Kandidater med teologisk doktorgrad når ikke opp. Modellen med presentasjonsvalg kommer antakelig tilbake.

Siden 1920 velges de *danske* biskoper ved valg i stiftet, hvor prestene og samtlige menighetsrådsmedlemmer har stemmerett. Et visst antall stemmeberettigede kan nominere sin kandidat. Det råder stort sett tilfredshet med ordningen.

I *Den islandske kirke* er gjeldende ordning fra 1921. Prestene, elektorer fra prostiene og de teologiske professorer har stemmerett.

Valgordningen i *Den finske kirke* er i hovedsak som i Sverige. 10 elektorer eller flere kan nominere en kandidat.

3. Økumeniske spørsmål

Følgende temaer ble drøftet:

- Forholdet til Den romersk-katolske kirke: Den nordiske tilstedeværelse ved pavens begravelse, pavevalget og relasjonene til den katolske kirke i det enkelte nordiske land ble drøftet. Burde de nordiske folkekirker ha en felles stedlig representasjon i Roma, eventuelt i samarbeid med anglikanerne?
- Porvoo: Holm orienterte om utviklingen i Den danske folkekirke i forhold til Porvoo-avtalen. Det er visse muligheter for at folkekirken vil tilslutte seg avtalen, men bl. a. spørsmålet om anerkjennelse av kvinnelige biskoper er her tungtveiende. Prosessen i Den engelske kirke mht. kvinnelige biskoper ble drøftet. Spørsmålet må tas opp på Porvoo Primates' Meeting i 2005.
- Den lutherske kirke i Jordan og Det hellige land: Den tyske lutherske menighet i Jerusalem profilerer seg på en måte som gjør at den lokale lutherske biskopens autoritet svekkes. De nordiske kirkene vil i ulike fora ta opp problemet med EKD og VELKD.
- Religion og samfunn: Kjell Holm informerte om utviklingen i Danmark, hvor de teologiske fakultetenes posisjon på universitetene blir svakere, samtidig som fakultetene spiller en tilbaketrucken rolle i forhold til kultur- og samfunnsutviklingen. Primatene var enige om å anmode Det økumeniske institutt i Norden (EIN) om å arrangere en konferanse om temaet religion - samfunn.
- Forholdet til EU-organer m. v. i Bryssel: Bør de nordiske kirkene bør samarbeide om å etablere en fast representasjon i EU-hovedstaden?

4. Asyl- og innvandringspolitikk

De *norske* biskopene er i brevs form blitt kritisert for sine engasjementer på feltet av den statlige Utlendingsnemnda. En kritisk dialog med nemnda er blitt opprettet. Biskopene mener utlendingsmyndighetene tolker gjeldende lov unødig restriktivt. Mellomkirkelig råd er utfordret av Bispemøtet til å gjennomgå de etiske sidene ved myndighetenes asyl- og innvandringspolitikk. Saken vil komme opp på Kirkemøtet i 2005.

I *Sverige* konfronterer kirken myndighetene om asylpolitikken. Kirken deltar aktivt i en kampanje for en ny asylpolitikk. Erkebiskopen rettet i 2004 et "julebudskap" til regjeringen, og kirken har sluttet seg til et "påskeopprop" i saken. Riksdagen har til behandling et forslag om å etablere et domstol-lignende organ for behandling av asylsaker. Det må gjøres felles-europeiske anstrengelser på området.

I *Den danske kirke* er det mange kritiske røster mot myndighetenes sterke tilstramning av asyl og innvandring i de senere år.

Saken aktualiserer spørsmålet om nordisk-kirkelig representasjon i Bryssel, bl. a. i forhold til CCME.

5. Kirken og miljøet

I *Den norske kirke* har Bispemøtets uttalelse fra 1992 om "Forbrukersamfunnet som etisk utfordring" dannet utgangspunkt for et bredt kirkelig engasjement i miljøspørsmålene. DNK deltar i nettverk-samarbeid med miljøorganisasjonene på en rekke områder. Markedsføring og salg av produkter fra den tredje verden, "grønne menigheter", "grønt kontor" og miljøvennlig kirkeoppvarming er eksempler på noen av disse engasjementene. Det er etablert ressursgrupper i alle bispedømmer som søker å inspirere og koordinere kirkelig miljøarbeid. Som opptakt til generalforsamlingen i KEK i Trondheim i 2003 arrangerte DNK en såkalt miljøseilas under slagordet "Protecting the Riches of the Seas". Patriark Bartolomeus av Konstantinopel deltok under seilasen, som tiltrakk seg betydelig oppmerksomhet. Kirkemøtet bad i 2003 myndighetene om å følge føre-var-prinsippet og utsette avgjørelser om petroleumsvirksomhet i Lofotregionen og Barentshavet.

Den svenske kirke har også hatt et bredt og sterkt engasjement på mange av de samme områdene som i Norge, men for tiden kjennes en viss tretthet i miljøengasjementet. Sertifiseringskravene for å bli "grønn menighet" har vært for strenge. For mye moralisme kan slå tilbake i form av apati.

I *Den danske kirke* har det vært ført en diskusjon om "resakraliseringen av landskapet".

Den finske kirke har vært engasjert i arbeidet for å beskytte Østersjøen.

6. Samlivsspørsmål

I *Norge* er "homofilisaken" blitt særlig aktualisert som et spørsmål om homofile i partnerskap kan inneha vigslende stillinger. Biskopenes behandling av saken har lidt under hastverk og posisjonering, på bekostning av ekte samtale. Saken er nå til behandling i Lærenemnda. Et viktig spørsmål her er konsistent bibelbruk. Kjønnsnøytrale ekteskap kommer opp som en viktig sak i Stortinget. Flere partier har programfestet dette.

I *Den svenske kirke* er biskopene enige om at homosex i seg selv ikke er et "vigningshinder". 50 % av alle menigheter har gjennomført et studiearbeid om homofili. Kirkemøtet vil få seg forelagt et forslag til liturgisk ordning for velsignelse ved inngåelse av partnerskap. I Sverige går utviklingen i retning av en felles samlivslovgivning som avløser både ekteskaps- og partnerskapslovgivningen. Statens oppgave er å se til at rettferdighet skjer i samfunnet. Kirken vil fortsatt kunne ivareta sin lære og sine ritualer knyttet til ekteskapet mellom mann og kvinne innenfor rammen av en felles samlivslovgivning. Kjærlighetsrelasjonen må i vår tid være utgangspunktet for samlivsetikk og -lovgivning. Reproduksjonshensynet blir i dagens situasjon en for smal basis for etikk og jus på området. Erkebiskop Hammar har spurt erkebiskop Rowan Williams om det "strafferegime" som nå anvendes mot nordamerikanske kirker innen det anglikanske fellesskapet, også vil komme til anvendelse i forhold til Porvoo-partnere. Rowan Williams har svart benektende på dette.

I *Den danske kirke* er alle biskoper for partnerskapsloven. En konsekvens av dette er at ingen biskop ser ordnede homoseksuelle forhold som hinder for tjeneste i kirken. Prestene har i flere år hatt mulighet til å foreta en gudstjenestelig markering ved inngåelse av partnerskap. Et flertall av biskopene (7 mot 4) har nylig besluttet å innføre i sine stift en ordning for velsignelse av inngått partnerskap som er tilnærmet lik ordningen for velsignelse av borgerlig inngått ekteskap.

Finland fikk partnerskapslov i 2003. Det finske kirkemøte vil få seg forelagt to helt motstridende forslag: et forslag til ritual for partnerskapsvelsignelse, og et forslag om å utelukke partnerskapsregistrerte fra vigslende stillinger. Forslagene vil få en bred behandling i Bispemøtet før kirkemøtebehandlingen.

Også i *Island* er samlivsspørsmålene nevnt ovenfor ivrig diskutert.

7. Neste møte

Den katolske biskopen i Danmark hadde innbudt de lutherske primatene til møte med de nordiske katolske biskoper 15. mars 2006. Et forslag om at primatene i den forbindelske skulle møtes 14. – 15. mars 2006 i Danmark, lot seg imidlertid ikke realisere.

Primatene ble enige om i stedet å møtes 2. mars 2006. Sverige står for tur til å arrangere. Hammar melder tilbake om møtet kan skje i Uppsala. Holm sørger for tilbakemelding til biskop Czeslaw Kozon.

